

Культурно-просвітницька діяльність Т. Реваковича відбувалася в умовах гострої ідейної полеміки між народовцями та москвофілами. Він послідовно підтримував український національний рух, виступаючи проти спроб денаціоналізації. Його критика «язичія», поширеного у москвофільському середовищі, була спрямована на утвердження живої української мови як основи національної ідентичності.

Вагомим напрямком його роботи була участь у формуванні правничої науки та термінології. Т. Ревакович співпрацював із К. Левицьким під час укладання «Німецько-українського правничого словника» (1893), що став важливим кроком у розвитку української юридичної термінології та правничої культури загалом.

Його діяльність відбувалася в контексті численних викликів, зумовлених польсько-українськими протистояннями, тиском австрійської адміністрації та внутрішніми суперечностями в народовецькому середовищі. Спогади О. Барвінського, М. Рагоманова й інших сучасників засвідчують, що суспільне життя кінця XIX ст. характеризувалося браком політичної єдності та складнощами в церковному середовищі, що значно ускладнювало розвиток українського руху.

Разом зі своїм найближчим оточенням Т. Ревакович відіграв важливу роль у консолідації національно свідомої інтелігенції, сприяв розбудові мережі «Просвіти», організації освітніх і культурних осередків на місцях. Його авторитет і зв'язки сприяли активізації громадського життя у Волосянці та Кропивнику, де діяли читальні, школи й формувалися національно зорієнтовані громади.

Таким чином, Т. Ревакович є однією з ключових постатей українського культурно-просвітницького руху другої половини XIX – початку XX ст. Його багатогранна діяльність поєднувала правничу практику, громадську роботу та участь у культурних ініціативах. Він виступав посередником між інтелігенцією, духовенством та еміграційними організаціями, сприяючи формуванню української національної ідеї. Завдяки його зусиллям розвивалася правнича термінологія, збагачувалося культурне життя Східної Галичини, закладалися підвалини для національної консолідації. Постать Т. Реваковича потребує подальшого ґрунтовного вивчення, адже вона яскраво демонструє взаємозв'язок професійної діяльності, громадського служіння та культурної місії в добу національного відродження.

Святослав Гандзюк (Тернопіль)

ІДЕЯ СОБОРНОСТІ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Сьогодні, в умовах російсько-української війни, Україна знову веде збройну боротьбу за свою соборність і територіальну цілісність. Те, що понад століття тому сформульовано галицькими та наддніпрянськими мислителями як національний ідеал, у сьогоднішніх реаліях відстоюється ціною життів. Політичні процеси, які відбувались у Східній Галичині на зламі XIX–XX століть, відіграли важливу роль для української історії, оскільки цей регіон став надійним плацдармом, де ідея національної єдності та Соборності пройшла складний шлях: від культурно-етнографічного романтизму до чіткої політичної доктрини, що лягла в основу змагань за незалежність України. Дослідження історичних витоків цієї ідеї, її поступового і складного формування, дає нам ключ до розуміння глибинних джерел сучасної української стійкості.

Історичні корені української Соборності беруть свій початок ще з княжих часів. Спільна пам'ять про велич Київської держави, єдина віра та культура слугували тим підґрунтям, яке не дало українцям розчинитися в чужих імперіях після втрати державності. Проте, саме XIX ст., доба «весни народів» та національних відроджень, перетворила цю історико-культурну пам'ять на дієву політичну ідею. Першим новітнім проявом усвідомлення єдності стала діяльність «Руської Трійці». Вони заклали культурний фундамент майбутньої політичної програми Головної Руської Ради, яка під час революції 1848 року у Львові проголосила маніфест, де вперше на політичному рівні заявила: «Ми, галицькі русини, належимо до великого руського народу, що одною говорить мовою і 15 мільйонів виносить». Це була перша чітка політична декларація соборності, яка пов'язувала всіх українців як єдиний великий народ зі спільною мовою та тривалою традицією державності. Хоча це не призвело до негайного створення держави, але стало тим ідеологічним фундаментом, на якому розбудовувалася подальша політична думка.

Важливим фактором, що дозволив ідеї української Соборності не лише зберегтись, але й розвинутись в цілісну доктрину, стали специфічні умови Австрійської, згодом – Австро-Угорської імперії. На відміну від Наддніпрянщини, в якій Росія жорстоко придушувала будь-яку легальну українську культурну та політичну діяльність, в Галичині, незважаючи на всі обмеження та домінування польської адміністрації, створювались легальні умови для українського національного відродження, що дозволяло українцям мати свої представницькі органи, легальні товариства та пресу. Таким чином, Галичина стала «українським П'ємонтом», де визрівала і формувалась національна українська ідея, основа майбутньої соборної держави.

Ідея «П'ємонту» значною мірою походила від київської «Старої Громади», яка шукала оперативну базу для своєї діяльності. Наддніпрянські діячі, такі як В. Антонович, М. Драгоманов, О. Кониський, надавали Галичині потужну інтелектуальну та фінансову підтримку. Львів перетворився на всеукраїнський видавничий центр, де друкувалися праці, заборонені в Росії. Кульмінацією цієї практичної соборності став переїзд Михайла Грушевського до Львова у 1894 році на запрошення очолити новостворену кафедру історії України у Львівському університеті. Саме в цих умовах у Галичині стало можливим інституційне оформлення національного руху, що було немислимо в Російській імперії. Створення таких товариств, як «Просвіта» та «Наукове товариство імені Шевченка», яке фактично стало першою українською академією наук, заклало міцний організаційний та науковий фундамент. Цей легальний ґрунт дозволив галицькій політичній думці перейти до наступного, вирішального етапу – політизації ідеї соборності. Якщо раніше єдність була переважно в культурній та етнографічній площині, то кінець XIX ст. став часом формування чітких політичних доктрин, що обґрунтовували необхідність об'єднання всіх українських земель в одній незалежній державі.

Поворотним моментом стала публікація праці Юліана Бачинського «Ukraina Irredenta». Вихованець радикального руху, Бачинський першим в українській політичній думці, спираючись на економічний аналіз, науково обґрунтував неминучість і економічну необхідність політичної самостійності України. Він перевів дискусію з площини етнографії у площину політичної економії, доводячи, що розвиток українських земель неможливий, доки вони розірвані між імперіями. Бачинський проголосив політичну незалежність України «справою не тільки української буржуазії, але й справою усього українського народу». Майже одночасно, у 1895 році, Русько-українська радикальна партія, співзасновниками якої були Іван Франко та Михайло

Павлик, на своєму з'їзді приймає «програму-максимум». У ній вперше в історії української політичної думки партія офіційно проголосила своєю кінцевою метою «політичну самостійність» та «об'єднання всіх частин української нації в одну незалежну державу». Ідеологічним гаслом, що об'єднало обидві частини України, стала брошура Миколи Міхновського «Самостійна Україна», яка була вперше видана у Львові. Її безкомпромісне гасло: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат аж по Кавказ!» – стало квінтесенцією соборницьких прагнень.

До початку ХХ ст. ідея соборності в Галичині остаточно перетворилася на центральний елемент політичних програм. Її включили до своїх програм новостворені Українська національно-демократична партія та Українська соціал-демократична партія. Неминучість соборницької ідеї констатував Іван Франко: «український народ мусить вибороти собі повну політичну самостійність», та закликав: «навчитися чути себе Українцями... не галицькими, не буковинськими... а Українцями без офіційних кордонів».

Отож, унікальні умови конституційної Австро-Угорщини, на тлі жорстоких репресій в Російській імперії, перетворили Галичину на «український П'ємонт». Цей статус, однак, був не одностороннім, а являв собою плідний симбіоз галицьких організаційних можливостей та надніпрянського інтелектуального і фінансового капіталу. Галичина стала тією «кузницею», де викристалізувався ідеал соборної, незалежної держави, який ліг в основу Акту Злуки 1919 року.

Сьогоднішня боротьба України проти російської агресії є трагічним, але потужним відлунням цих історичних процесів. Досвід Галичини доводить, що соборність – це не статичний факт, а динамічний, щоденний процес культурної та політичної консолідації. Саме сучасна війна, всупереч очікуванню ворога, стала найпотужнішим чинником «єднання» України з часів Акту Злуки, долаючи регіональні відмінності перед лицем спільної екзистенційної загрози. Ця загроза, чітко ідентифікована галицькою думкою ще понад століття тому як російський імперіалізм, сьогодні проявляється у силовому нав'язуванні імперського бачення з метою поглинання народів. Цьому Україна протиставляє ідею національної, суверенної соборності. Найважливіше те, що ця війна блискуче підтвердила сформульовану ще Юліаном Бачинським ідею соборності як політичної нації: українці, незалежно від регіону та попри всі труднощі, об'єднані спільним інтересом – свободою, гідністю та незалежністю. Таким чином, боротьба, яку теоретично обґрунтували галицькі мислителі на зламі ХІХ–ХХ ст., сьогодні ведеться на полі бою. Це боротьба за те, щоб ідеал, народжений у Галичині та проголошений у Києві, став остаточною, непорушною геополітичною реальністю ХХІ ст.

Дмитро Москальчин (Тернопіль)

ОБРЯД ПРИКРАШЕННЯ ВЕСІЛЬНОГО «ГІЛЬЦЯ» НА ЗАХІДНОМУ ПОДІЛЛІ КІНЦЯ ХІХ – СЕРЕДИНА ХХ СТ.

Одним із центральних атрибутів традиційної передвесільної обрядовості Західного Поділля була традиція прикрашення «гільця» – ритуальний символ, що поєднував у собі функції оберега, знака родинного продовження та уособлення життєвої сили молодої пари. Саме весільне «гільце» виконувало складну символічну функцію, поєднуючи в собі чистоту, красу, молодість та вільний дівочий стан. Як стверджують етнологи, ритуали пов'язані з його виготовленням, репрезентували перехід нареченої від статусу дівчини до заміжньої жінки та метафорично відображали її прощання з батьківською